

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EDE
SZEMLÉJE

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
VI., Gróf Zichy Jenő ucca 43.
Telefon: Aut. 271—35.

Előfizetési ára: Egész évre 20 P.
Piramis papíron 30 P.
Postatakpt. csekksz. sz. 16760.

A rabbiszeminárium kritikus helyzete

I. Az intézet jogi helyzete.

Semmiféle zsidó közösség nem lehet el szellemi élet nélkül. Az orthodoxyát a talmud-iskolák tartják meg a vitalitásában, azonképen a neologiát az üres negativum tohu-vabohujától csupán a zsidó tudomány művelése mentheti meg, ami elképzelhetetlen rabbiszeminárium nélkül. A magyar neologia életkérdése tehát a szemináriumhoz fűződik. Ezt elfelejtik egyrészt azok, akik nem törődnek az intézettel, de másrésztől ép oly hibát követnek el, akik nem tartják szükségesnek a nyilvánosságot informálni a rabbiszeminárium tevékenységéről és életéről.

A „Szombat” olvasói tudják, hogy adott alkalommal mindig emlékezetébe hoztuk a neolog nyilvánosságnak, hogy a szeminárium ügyét kísérje figyelemmel. A jelen alkalommal több cikkben rá akarunk mutatni a szeminárium kritikus helyzetére.

Kezdjük a szeminárium jogi helyzetével. I. Ferenc József király az ötvenes évek elején a Haynau által a zsidókra kivetett sarcot visszaajándékozta kulturális célokra. Az „Izr. Iskolaalap” császári pátens által létesült. Ebből az alapból tartották fenn az intézetet, ez fedezte az összes költségeit. Történt ezután, hogy 1925-ben a kultuszminisztériumban bejelentették az alap devalvációját s azt kezdték hangoztatni, hogy most már a felekezet tartsa el ezt az intézetet. *E nyilvánvaló jogi abszurdumra* ürügyet kerestek utólag s állandóan Sándor Pál egy beszédére hivatkoztak, amelyből állítólag az következtethető, hogy a magyar zsidóság vagyoni helyzete kedvező és

könnyű szerrel viselheti a rabbiképző költségeit. Utólag igazán fel sem tudjuk fogni, hogy akkor, amikor a „Collegium Hungaricum“-okra volt bőven pénz. az alapító király nevét viselő immár 60 éves „Collegium Judaicum“ folyó kiadásai-
val szemben egyszerre a szűkmarkuság álláspontjára helyezkedtek. Megindultak a tárgyalások. Az országos Izraelita Iroda akkori vezetője *kénytelen* volt belemenni egy olyan megoldásba, hogy a felekezet hozzájárul egy igen *tekintélyes* *összeggel* annak az intézetnek fenntartásához, amelyről való gondoskodás a császári pátens értelmében az állam kötelessége. Ha el akarnók mondani, miért is volt *kénytelen* az Országos Izraelita Iroda ilyen *jog-feladó* tárgyalásokba bocsájtkozni, el kellene mondanunk az akkori *Mezey-Léderer* antagonizmus egész történetét, ami igazán messzire vezetne. *Tény az*, hogy a szeminárium régi jogi alapja megszűnt, mert jelenleg állami intézet, amelyet a felekezet segélyez. Szóval *a rabbiképző egy felekezeti segélyezett állami iskola*. Ebből a fura helyzetből folyik azután több visszásság, amelyek között a legkellemetlenebb az, hogy az intézet fejlesztéséhez, régi szintjének megtartásához szükséges összeg folyósítása igen vontatottan megy, pedig néha egész szerény summákról van szó.
(Folytatom)

A Budai Hitközség közgyűlése.

Élénk érdeklődés mellett folyt le december hó 10-én a Budai Izr. Hitközség képviselőtestületének közgyűlése, melynek napirendjén az 1932. évi költségvetési előirányzat szerepelt.

Napirend előtt Dr. Kriszháber Adolf elnök kegyelettel emlékezett meg Dr. Kecskeméti Adolf, a Pesti Izr. Hitközség érdemdús kiváló előjárójának, Sándor Fülöp, felejthetetlen emlékü körzeti előjárónak és Frank Muki egyházfinak elhunytáról, akiknek emlékét jegyzőkönyvben megörökíteni javasolta.

A hitközség általános helyzetének ismertetése során megelégedéssel emlékezett meg arról az örvendetes tényről, hogy az Aggok és Árvák Menházegyesülete még e hó folyamán állítja fel rég óhajtott menházát. Örömmel emlékezett meg Dr. Kiss Arnold vezető-főrabbi és Dr. Edelstein Bertalan főrabbi 50 éves szolgálati jubileumáról, amelyben a hitközség minden tagja nagy szeretettel vett részt.

Rámutatott továbbá a Székesfőváros által tervbevett nyomorenyhítő akcióról, mely hivatva lesz az izraelita segélyre szorulókról is az ediginél nagyobb mértékben gondoskodni.

Elnök ezután áttért az unifikáció kérdésére és a következő nyilatkozatot tette:

Mielőtt napirendünk tárgyaira áttérünk, kénytelen vagyok

Egy jó tanács :

TEÁT vásároljunk MEINL-nél

Meinl évtizedek óta fennáll,

Meinl a tea szaküzlet.

Legjobban szaküzletben vásárolhat.

néhány szóval megemlíteni, hogy az utóbbi hetekben, nem tudom én, kinek a kezdeményezésére, de nyilván a Pesti Hitközség illusztris elnöke által kifejtett programbeszédben érintett gondolat felmerülte alapján többen foglalkoztak nem annyira nyíltan, mint epizódszerűen és suttogva azzal a gondolattal, hogy talán jó volna ha a Budapest területén levő kongresszusi hitközségek egyesül-
nének.

Ennek a kérdésnek a felvetése annak idején nem került el
figyelmünket. De úgy találtuk, hogy az idők egyáltalában nem al-
kalmassak arra, hogy a magyar zsidóság kebelében hasonló nagy-
fontosságú kérdés napirendre kerüljön, mert hiszen annyi min-
denféle gondunk van, hogy igazán nem fontos, hogy ami évtize-
deken át meg nem történt, az éppen ma, amikor legnehezebb
társadalmi és gazdasági, valamint politikai viszonyok forognak
fenn, vessük bele a közvéleménybe ezt a többféleképen kommentálható kérdést és azért nem is tartottuk szükségesnek arra kife-
jezetten kitérni. Nehogy azonban az a közmondás: „qui tacet
consentire videtur“: aki hallgat, az beleegyezni látszik, — érvényre-
jusson, minden kétséget kizáró módon kell kijelentennem, hogy a
budai izr. hitközség ugy egyetemében, vagyis a vezetőségében és
minden egyes tagjában egyáltalában nem tartja szükségesnek,
hogy ez a kérdés ezidőszerint mérlegelés tárgyát képezze, mert
egyelőre semmilyen ok sem forog fenn arra, hogy eddigi köz-
igazgatási helyzetünknek akár a hitélet, akár pedig szociális és
nem utolsó sorban az anyagiak terén megváltoztatására töreked-
jünk. Egyelőre rég bevált felfogásunkat követeljük, hogy iparkodunk a testvérhitközségekkel a lehető legbarátságosabb és meg-
értő kapcsolatot fenntartani, aminthogy mindenkor megtaláljuk
egymást, ha bennünket közösen érdeklő kérdések merülnének fel
és hisszük, hogy ezentul is az eddigi barátságos módon sikerülni
fog majd az egyes közös érdekű kérdéseket megoldani, anélkül,
hogy arra kellene törekednünk, hogy szorosabb közigazgatási
kapcsolatba lépjünk egymással. Kérjük tehát azokat, akik ezzel a
kérdéssel kacérkodni szeretnek: tegyék félre ebbeli vágyaikat,

mert egyáltalában nem volnánk abban a helyzetben, hogy ezt a kérdést még csak discussió tárgyává is tegyük.

Ezután felkérte Szántó Jenő alelnököt, mint a pénzügyek előljáróját, hogy a költségvetési előirányzatot ismertesse.

Szántó Jenő alelnök ismertette ezután tartalmas beszédben a mai általános gazdasági helyzetet, amely a budai izr. hitközségre is nagy terheket ró és azokat a kényszerintézkedéseket, melyeket foganatosítani kell, hogy a hitközség pénzügyi egyensulya fel ne billenjen.

Rámutatott azokra az intézkedésekre, melyek a rettenetes szociális nyomor enyhítésére foganatba vétettek.

A képviselőtestület tagjai feszült figyelemmel hallgatták az odaadó hittől és lelkesedéstől áthatott expozét és alelnököt zajos óvációban részesítették.

Beható eszmecsere után, melyben a képviselőtestület tagjai közül igen sokan vettek részt, a közgyűlés egyhangulag elfogadta az előjáróság és választmány nevében beterjesztett javaslatokat és bizonyosságát adta áldozatkészségének, melyet a rossz gazdasági viszonyok következtében készséggel felajánlott.

A halvaszületett Chanuka bácsi

Hajdu Miklós dr. a hitközségi élet sok különböző és egymással gyakran ellentétes területén vállal szerepet s nagyon nehéz volna megállapítani, hogy e szerepek közül melyik felel meg leginkább egyéniségének és elvének. Mint templomelőjáró a legszigorubban felügyel az istentisztelet rendjére, a templomszolgák öltözetének stilusosságára, továbbá arra, hogy a templomelőjárók az idegen ritusokból átvett hajlongásokat kellő precizitással végezzék, sőt a korreográfiai előírásokat se tévesszék szem elől. Mig a Dohány-uccai templomban a modern ritusok ápolásán fáradozik, ugyanakkor részt vesz a Rombach-uccai hagyományhű csoport mozgalmában is, de ha a Palesztináért rajongók gyűlést tartanak, azon is megjelenik és szót kér. Szóval *Hajdu Miklós dr.* sokoldalú férfit, aki most egy új, a groteszktségig furcsa ötletét propagálja jobb ügyhöz méltó buzgalommal. A szép, lenszakállas Mikulás apó helyett a zsidó gyereket egy Chanuka bácsival akarja megajándékozni *Hajdu dr.* Mindjárt példára is hivatkozik: szerinte Németországban nagyon elterjedt szokás a zsidó családokban, hogy a Weihnachtsmännchent a Chanukamämchen pótolja, akinek bizonyára szintén van hosszú szakálla és puttonya s szintén hoz ajándékokat a gyerekeknek. Ezt a keresztény szokást akarja tehát *Hajdu dr.* judaizálni, nyilván azzal

az egyszerű megokolással, hogy ha a kereszténység annyit átvett a zsidó szertartásokból és szokásokból, miért ne történhetnék meg ennek a fordítottja is?

Hát bizony ez az ötlet „nemcsak hogy nem jó, de nagyon is rossz”. Mondhatom azt is, hogy halvaszületett. Nem is hiszem, hogy Németországban ez a szokás olyan nagyon elterjedt volna. Szerintem az a „Chanuka bácsi” csak arra volna jó, hogy a gyerekekkel már olyan korban megismertesse más vallások szokásait, mikor még nem is sejtik, hogy más ritusok is léteznek. Azután meg, hogy én a pesti zsidó gyereket ismerem, ezek nem igen „veszik be” a Hajdu dr. Chanuka bácsiját, de kitünő zsidó nevelésükhöz hiven görcsösen ragaszkodni fognak — Mikulás apóhoz. Általában azonban feleslegesnek tartom ennek a szokásnak az átplántálását, mert semmi okunk nincs a gyerekeket arra nevelni, hogy Mikulás alias Chanuka bácsi nekik meglepetésszerűen ajándékot hoz. A zsidóknak általában nem hullnak meglepetésszerű ajándékok az ölükbe, a zsidóknak minden korban „bechol dor vedor” újra és ismét ki kell verekednie a sorstól a jussát és zsidónak lenni még ma, Einstein és Freud életében is hendikepet jelent. Szerény véleményem szerint a zsidó gyereket már zsenge korban is arra kell nevelni, hogy az élettől nem kapnak semmit ajándékba, de mindenért küzdeniök kell, ezt a célt pedig inkább szolgálja a testet és lelket edző cserkészlet, mint Chanuka bácsi, aki Hajdu dr. fejében született meg, de alig hiszem, hogy egyszer is tesz majd cukrot és virgácsot a zsidó gyerekek cipőibe.

Sándor Pál levele dr. Klár Zoltánhoz

Kedves Barátom!

Hálásan köszönöm kedvességedet. Örülök, hogy egyformán gondolkoztunk és még jobban örülök, hogy te sem rejtetted véleményedet a véka alá, ami különben nem is szokásod. Nekem különben K. E. barátom is, politikailag egy pártban foglalunk helyet, ami azonban a kötelességteljesítésben amint meggyőződhetél, nem akadályozott. Maradj nekem barátom, ha esetleg közöttünk véleménykülönbség támadna. Mi kettőnk között nincs más különbség, mint az évek száma. Ez pedig a te előnyödet képezi. Bár volnék a te korodban.

Baráti kézszorítás és szives üdvözléssel

Budapest, 1931. december 3.

*igaz híved
Sándor Pál.*

A SZENTEGYLET

korszakalkotó közgyűlése

A Pesti Chevra Kadisa új képviselőtestülete december 6-án, vasárnap délelőtt tartotta alakuló közgyűlését Wertheimer Adolf a választási bizottság elnökének elnöklete alatt. A közgyűlésen, melynek programján az új vezetőség megválasztása szerepelt, Stern Samu hitközségi elnökkel az élén, a fővárosi zsidóság csaknem minden számottevő tagja megjelent. Maga a választás rövid ideig tartott. Stern Sándor választmányi tag indítványára a közgyűlés közfelkiáltással választotta meg öt éves időtartamra az új vezetőséget: elnökké **Kramer Miksát**, elnökhelyettesé **Arányi Ignác királyi tanácsost**, alelnökökké **Jánosi Engel Gyula udvari tanácsost** és **Porgesz József bankárt**, előljárókká **Eisnmann Gyula régi előljáró mellett**, **Bánó Dezső kormányfőtanácsost**, **Beck Jenő vezérigazgatót**, **Lunzer Pált**, a Trust ügyvezető igazgatóját és **Steiner Mór kormányfőtanácsost**. A megválasztottakért Sándor Pál vezetése alatt bizottság ment. A lelkes éljenzéssel fogadott új vezetőséget **Wertheimer Adolf** üdvözölte meleg hangú beszédben. Rámutatott arra, milyen imponáló volt ez az egyhangú választás, mely azt bizonyítja, hogy a választók összessége az új vezetőkben látja azokat a férfiakat, akik a Chevra sorsának irányítására a leghivatottabbak. Ezután külön-külön üdvözölte az új vezetőket, majd a Chevra Kadisa nemes feladatának jelentőségét fejtegetve, arra kérte őket, hogy „támogatva a kitűnő és nagyérdemű **Endrei Henrik dr.** igazgató által

— a régi szellemben s ha lehet még fokozottabban igyekezzenek a rájuk bízott érdekek javára dolgozni és a Pesti Chevra Kadisát fejleszteni és felvirágoztatni.“

Általános figyelem közepette emelkedett szólásra az új elnök, **Kramer Miksa**, aki nagyhatású és gondolatokban gazdag programbeszédet mondott. Köszönetét fejezte ki **Wertheimer Adolf** elnöknek a választások méltó és tapintatos vezetéséért, majd röviden saját életpályáját vázolta, melynek csúcspontja ez a mai nap, melyen elnökké választották.

— Tudom és érzem — mondotta — hogy nehéz probléma előtt állok, de bizom a mindenható Istenben, bizom Önökben, bizom munkatársaimban, bizom tisztviselőkarunkban, melynek élén egy dr. **Endrei** áll, bizom abban, hogy egyesült erővel sikerülni fog nekünk a mi Chevra Kadisánkat naggyá, hatalmasná és gazdaggá tenni.

Ezután röviden kifejtette programját:

— Az én programom — úgymond — a régi intézményeket fenntartani, ápolni és ha lehetséges fejleszteni, az egész vonalon takarékoskodni és egyetlen felesleges fillért sem kiadni. Másik pontja programomnak, hogy azt a barátságos és testvéri viszonyt, mely a Chevra Kadisa és a hitközség között fennáll, továbbra is fenntartsam, s azt még szorosabbra fűzzem. Végül programomon szerepel, hogy a Chevra Kadisa kapuit, ajtajait és ablakait lecsu-

katom, hogy be ne férközhessék hozzánk sem a politika, sem a protekció, amelynek én a legnagyobb ellensége vagyok.

Nagyon megható volt, mikor beszédének végén az elnök elmondta, hogy egyetlen álma, hogy a világhírű Aggok Háza egy nagy hiányát pótolja: az odakerülő elaggott házaspárok számára számára szeretne közös szobákat építtetni. Végül Isten áldását kérve a Chevra Kadisa munkájára, megválasztásáért ismételten köszönetet mondott.

Az új vezetőség nevében még Arányi Ignác elnökhelyettes szólalt fel, aki keresetlen szavakban köszönte meg a megválasztásában kifejezésre jutó kitüntetést. Fogadalmat tett, hogy továbbra is hűséggel fogja szolgálni azt a szent intézményt, melynek tíz éven át mindig becsületes és szerény munkatársa volt.

Ezután Stern Samu hitközségi elnök üdvözölte az új vezetőséget, mely „méltó a múlthoz, a jelenhez és nyugodt lélekkel bizhatjuk rá a Chevra Kadisa sorsát.” Köszönetét fejezte ki Kramer Miksának azért a megnyilatkozásáért, hogy továbbra is harmóniában, szeretetben kíván a hitközséggel együttműködni. „Erre a harmóniára — mondotta — a mai súlyos viszonyok között nagy szükség is van s meg vagyok győződve, hogy ezzel az együttműködéssel, melyet az elnök úr kilátásba helyezett, szolgálni fogjuk a felekezetet, a hitközséget és hazánkat is.”

Hevesi Simon vezető főrabbi mondott még költői szárnyalású üdvözlő beszédet s ezzel a Chevra Kadisa életében új korszakot nyitó közgyűlés véget is ért.

Az alábbiakban röviden ismeretjük azoknak a férfiaknak a pályafutását, akik öt éven át fogják vezetni és irányítani a legnagyobb magyar zsidó jótékonyági testületet, a Chevra Kadisát. Ime a vezetők életrajza:

Kramer Miksa, elnök

Született 1852-ben, Kisgyarmaton, vallásos családból. Mint gyermekifju 15 éves korában került Budapestre s 21 éves korában már önállósította magát, mint kereskedő a Belvárosban. Rövidesen a bankpályára lépett át s negyven évig vezérigazgatója volt a Fővárosi Kereskedelmi Hitelintézetnek. A városi és országos politikában sokáig nagy szerepet játszott. Hosszu ideig előljáróhelyettese, majd 31 évig állandóan egyhangulag megválasztott bizottsági tagja volt a legkevesebb zsidó által lakott IV. kerületnek. A politikai életben egykor nagy szerepet játszó Saskörnek is sokáig volt az elnöke. A kommün után visszavonult a politikától és minden idejét és energiáját a felekezeti életnek szentelte. A Chevra Kadisánál előbb pénzügyi előljáró, majd évekig alelnök, míg most elnökké választották. Elnöke az Aggok Házának is, melynek fejlesztése körül nagy érdemeket szerzett. Szívvel, lélekkel s ha kell a legnagyobb eréllyel, fáradtságot nem kiméve dolgozik a Chevra Kadisa érdekében. Ma 79 éves, de korántsem mondható aggastyánnak: telve van fiatalos munkakedvvel és tetterővel. A mai súlyos időkben keresve se lehetett volna különb elnököt találni a Chevra Kadisa élére, mint ő.

Arányi Ignác *elnökhelyettes*

Született Szatmáron 1868-ban. Apja zsidó kántor volt. A vasszakmát kitanulta és kereskedelmi utazó lett. Képességeivel diszes pozíciót vivott ki magának: évekig elnöke volt a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesületének, s jelenleg is alelnöke a Magyarországi Kereskedelmi Utazók Egyesületének. Évekig volt fővárosi bizottsági tag. Közhasznú tevékenységének elismeréséül 1916-ban királyi tanácsossá nevezték ki. A forradalmak után kizárólag a zsidó közéletben vesz részt. Sokáig volt a Pesti Izr. Hitközség helyettes pénzügyi előljárója, majd a Chevra Kadisa előljárója, alelnöke, most pedig elnökhelyettese lett. Nagy áldozatkészséggel és az ügyek iránti lelkes, meleg szeretettel végzi a Chevra Kadisában nagy és fontos feladatát.

Porgesz József, alelnök

A magyar közgazdasági életben fontos szerepet játszik, mint bankár és a Magyar Általános Hitelbanknak évtizedek óta bizalmi embere. A felekezeti életben, mint a

karitatív intézmények áldozatkész támogatója tűnt ki. Két évig volt előljárója a Chevra Kadisának s e két év alatt nagyszerű tanujelét adta áldozatkészségének. Az Aggok Háza, a Szeretetkórház, a Zsidókórház és más kulturális intézmények támogatásában mindig az első között vette ki részét. Nagy érdemeinek elismeréséül most egyhangulag választották meg alelnökké.

Bánó Dezső, előljáró

Vezérigazgatója a Balatonfüred Részvénytársaságnak és tagja a fővárosi bizottságnak. Mindkét vonatkozásban jelentős és súlyos egyéniség. Noha egész más munkaterületről került a Balatonfüred Részvénytársaság élére, képességeivel hamarosan a fürdőügyeknek, európai viszonylatban is legkitűnőbb szakértőjévé nőtte ki magát. A városházán is vezérszerepe tvissz éjt napot összetéve dolgozik a szegény emberek érdekében. Különösen mióta az a súlyos sorcsapás érte, hogy elvesztette fiát, kiszélesedett karitatív tevékenységének területe s minden támogatásra szoruló családjának tekint. Elöl-

Ülő bútorok

tisztítása lebontás nélkül, felelősséggel,

„Király” vegytisztító,

festő és gőzmosógvár. Független, szőnyegek tisztítás esetén nyáron át **ingyenes megóvásban** részesülnek.

Budapest, IV. Magyar-utca 3. Tel.: 851-29.

VII. Király-utca 15. „ J. 313-35.

Gyár : VI. Hajdu-u. 12-14. Tel.: 931-95, 902-97.

járóvá választása nagy nyereség a Chevrának, ahol igazán nagy szükség van ilyen férfiakra, akikben az energia és munkakészség jó szívvel párosul.

Lunczer Pál, előjáró

Anyai részről a híres Kestler család leszármazottja. 36 évvel ezelőtt került Pestre. Rövid 4 hónapig a Budapesti Giró és Pénztár Egylet Rt.-nál gyakornokoskodott, majd a „Részvénytársaság Villamos és Közlekedési Vállalatok számára“ (Trust) kötelékébe lépett. 1930 óta ügyvezető igazgatója a vállalatnak. Élénk szerepet játszik a felekezeti életben. Tagja a Pesti Izr. Hitközség képviselőtestületének és választmányának, az V. ker. körzet választmányának, a lipótvárosi Imaház egyesület előljáróságának, az Izr. Szünidei Gyermektelep igazgatóságának és a Központi Diáksegítő Bizottság tanácsának. Alelnöke a Concordia budapesti jótékony egyesületnek. Szerényen, csendben, tetemes összegekkel támogatja felekezeti életünk kulturális és jótékonyági intézményeit. Közhasznú tevékenységét új állásában a Chevra szegényei feltétlenül érezni és áldani fogják.

Beck Jenő, előjáró

1882-ben született Székelyhidán. Jelenleg vezérigazgatója a Müller Testvérek Rt.-nak, mely az ország egyik legrégebb vegyészeti gyára. Vallásos zsidó családból származik s a családi tradíciókhoz hűségesen ragaszkodva, minden zsidó szociális és kulturális intézményt felkarol és támogat. A felekezeti élet minden olyan pontján látható, ahol könnyeket kell letörölni és gondolat

kat kell enyhíteni. Elnöke a Szeretetháznak, tagja az Omike elnöki tanácsának. Az Omike képzőművészeti iskolájának növendekait ingyen rajzkellékekkel látja el. A siketnémák és vakok intézetének, árvaházaknak és kórházaknak nemes szívével támogatója.

Eisnmann Gyula és Steiner Mór előjárók

Eisnmann Gyula régi előjárója és egyik legnagyobb erőssége a Chevra Kadisának. A magyar közgazdasági életben jelentős pozíciót tölt be s jó szíve és áldozatkész bőkezűsége valósággal predesztinálják az előjárói tisztségre.

Steiner Mór kormányfőtanácsost most választotta be a Chevra közönsége a magistratusba és lelkes zsidó szíve garantálja, hogy e pozíciójában is közhasznú tevékenységet fog kifejteni.

Nem volna tökéletes a vezetőség felsorolása, ha fel nem említetnők

Endrei S. Henrik

nevét, aki a Chevra Kadisa hatalmas apparátusának legfőbb mozgatója. Egyszemélyben belügy-külügy, kereskedelemügy és jogügyminisztere a Chevrának, aki a belső adminisztráción kívül a testvérintézményekkel és a világi hatóságokkal szemben is nagyszerűen látja el a Chevra képviselőtét. Huszonöt éves gazdag tapasztalataira támaszkodva diplomatikusan és biztos kézzel irányítja a Szentegylet sorsát. Fontos pozícióját úgy a vezetőség, mint a közönség legteljesebb megelégedésére tölti be. (v.)

Olvasom, . . . **nem olvasom . . .**

Olvasom

Franz Oppenheimernek, a híres közgazdásznak most jelentek meg emlékiratai „Erlebtes, Erstrebtes, Erreichtes“ címen. Lebilincselően érdekes könyvében Oppenheimer keresztmetszetét adja a 70-es évek Németországának. Különös figyelemre tarthat számot zsidó szempontból könyvének az a része, amelyben családjáról ír. Apja öntudatos német volt, aki emellett törhetetlen hűséggel ragaszkodott zsidóságához. Oppenheimer 15 éves gyerek volt, amikor az antiszemitizmus hullámai végigsöpörtek Németországon s apját sem becsületes németsege, sem mélyen gyökeredző német műveltsége nem védelmezhatték meg a gyűlölettel szemben. Ekkor a fiatal Oppenheimer egy szép és még ma is fájdalmasan aktuális verset írt, amelyet itt közlünk:

Meines Vaters Grossvater wohnte
am Rhein,
und vor ihm wohl zehn Geschlechter,
und da sollt' ich kein Deutscher
sein,
kein eingeborener, echter?
Meines Oheims Blut gab rote Spur
bei Alsen an der Fähre,
mein Vetter fiel bei Mar's la Tour,
im Kampf für Deutschlands Ehre.
Ich sah, wie im Aug' die Thräne
schwoll,
als von Sedan die Kunde scholl,
dem Vater, er weinte selten:
und ihr wollt Fremde uns schelten.

Olvasom

Igen tisztelt Szerkesztő úr! „Nem olvasom“ szívesen a Szombat legutóbbi számát. Annyi benne a személyi dicséret, hogy máskor 10 számban sincs annyi! Hiszen ez különböztette meg a Szombatot a többiektől. Kritikai lap — remélem — eltűr egy kis kritikát, különösen, ha azt érdektelen és nagybecsülő hive írja. — Szíves üdvözlettel, igaz hive, Dr. Löwy Ferenc főrabbi, Marosvásárhely

Nem olvasom

. . . A chanuka ünnepélyek mégis csak vonzzák a hiveket a templomba. Erre vall a következő három levél. Az egyik levélíró megbotránkozik azon, hogy sem a Csáky-uccai, sem a Rombach-uccai templomban nem viselkedik az énekkar a hely szentségéhez méltóan, a közönség imái alatt beszélget, a semonésszrot sem mondják a kar-fiuk, s a karvezető még a Keduso alatt is háttal áll a frigyszekrénynek.

A második levélíró már régen nem volt a dohányuccai templomban és így meglepetéssel állapítja meg, hogy a templomban kétféleképp imádják az Istent. Az egyik pap azt mondja: Adonáj, a másik Istent így szólítja: Adaunoj. A rabbi urak — írja a levélíró — döntsék el tehát, melyik a helyes: „Adonáj“ vagy „Adaunoj?“

Nem ilyen mérges a harmadik levélíró. Megállapítja, hogy szom-

baton, dec. 12-én a dohányuccai templom jobb hajójának felülről számított negyedik padjában férfi kíséretében egy hölgy végighallgatta a szombati muszáfimát. A körülötte ülő uraknak semmiféle kifogásuk nem volt ez ellen. Vagy azért, mert nagy áhítatukban nem vették észre a hölgyet, vagy azért, mert nagyon is észrevették, — t. i. igen csinos volt. Ilyenkor Wosner főtisztnek másféle dolgai vannak.

Olvasom

hogyan rövidesen felépül az első zsidó rádióleadó állomás. A porosz zsidóké az elsőség érdeme, akik a pár hét múlva felállítandó leadó állomáson zsidó vallásos tartalmu műsort akarnak leadni. Vallási szempontból óriási jelentősége lesz ennek a zsidó leadóállomásnak, hiszen a rádiótársaságok műsorán a legritkábban szerepeltek zsidó témájú dolgok és a péntek esti zsidó istentiszteletek helyszíni közvetítése is sokszor nehézségekbe ütközött. A magunk részéről őszintén irigyeljük a porosz zsidókat, akik vallási és kulturális propaganda céljaira használhatják fel a rádiót, ellentétben velünk, akik még egyetlen közvetítést sem hallottunk a Dohány uccai templomból és a rádióval szemben pusztán egy jogunk van: beléphetünk az előfizetői sorába.

Olvasom

hogyan a technika bevonult a vallásos életbe. Egy filadelfiai presbiterianus templomban a szokásos prédikációk helyett — hangos filmet játszottak, vallásos jelenetekkel és gramofonon lejátszott zsolnárokkal. Ha ennek a modern tech-

nikának nem is vagyunk különösebben hívei, azon viszont elgondolkodhatunk, hogy a katolikus egyház a weekendező tömegeket sem hagyja a vallás malasztja nélkül, de kimegy velük a hegyek közé és a szabad ég alatt tart számukra istentiszteletet.

A dogmatikus katolikus egyház együtt halad a korrall és a vallásos életben felhasználja a modern technika vívmányait, még pedig olyan eredménnyel, hogy erre felfigyelhetnének a mi rabbijaink

Olvasom

Egy bécsi munkás bejelentette az illetékes hatóság előtt, hogy feleségével és két éves fiával kilép a római katolikus egyház kebeléből, de nem vesz fel más vallást, szóval felekezeten kívüli lesz. A hatóság csak a szülők kitérését hagyta jóvá, a gyereket nem, mert a törvény értelmében vallást csak szabad akarathól lehet változtatni, már pedig egy két éves gyermeknek nincs szabad akarata. Fellebbezés folytán a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé került az ügy, aki nagyon érdekes és a jövőben precedensül szolgáló határozatot hozott. Eszerint a két éves gyermek úgy tekintendő, mintha apjának a katolikus egyházból való kilépése után született volna. A gyermek tehát — e határozat értelmében — felekezeten kívülinek született. Más szóval ez annyit jelent, hogy a bécsi hatóságok a felekezeten kívüliséget is külön vallásnak tekintik.

Olvasom

hogyan egy erdélyi falusi zsidót minden komolyabb ok nélkül letartóztattak, mire a falu egész la-

kóssága deputációba ment a hatóságokhoz a kiszabadítása érdekében. Ok: a zsidó szivességből zsirált a falu minden lakosának a váltóját, ha tehát nem kerül szabadlára, minden egyes váltót megóvatolnak és az egész falu tönkre megy. Ez a kis eset megvilágítja a jómódu falusi zsidó igazi szerepét, aki saját anyagi helyzetét is kockáztatja, hogy embertársain segítsen. De ez a tömeges deputáció megmutatja azt is, hogy a paraszt valójában nem antiszemita s legfeljebb a lelketlen agitáció teheti azzá.

Nem olvasom

... Dr. Szegő, a székesfehérvári izr. hiközség alelnöke, meg rázó erejű beszédet tartott arról, milyenek nem szabad egy rabbinak lenni. Vajjon kiről mintázta oly megdöbbenő precizitással ezt a negativumot?

Olvasom

Kedves Szerkesztő Uram!

A Hevesi Ferenc ügyben eddig soha nem léptem át azt a határt, amelyet spontán vontam magam elé, — mert mindig tekintettel voltam: a papi mivoltára.

Ennek alapján félve óvakodtam minden személyi jellegű kritikától, amit könnyen mellőzhettem azért is, hiszen a tények feltárása már megsemmisítő erővel hatott és a cselekedetei beszédesebbek minden kritikai megjegyzésnél.

A Főtisztelendő Rabbi ur ezzel szemben következetesen, egy rabbihoz méltatlan módon állítja be hívői előtt cselekedetem rugóit és egészen minősíthetetlen hangon aposztrofál. Legutóbb odáig me-

részkedett, hogy a Goldmark teremben tartott Hitvédelmi vacsorán, a hallgatóságát is megbotránkoztató módon nyilatkozott, — félreérthetetlenül, rólam, — a távollévőről.

Csak örömmel regisztrálhatom, hogy hallgatósága uri, tisztességesen gondolkozó emberek, a legsúlyosabban nyilatkoztak a vitának ilyen férfiatlan módjáról.

A türelemnek is van határa. Be kell jelentenem, Szerkesztő Ur, hogy e pillanattól fogva felmentve érzem magam minden zsidót kötelező szemponttól és a továbbiakért minden felelősséget elhárítok magamról.

Kiváló tisztelettel
DR. KLÁR ZOLTÁN.

Olvasom

Sós Endre, a fiatal publicista egyik legutóbb megjelent cikkében a Midrásból idéz. Ez annál csodálatosabb, mert néhány héttel ezelőtt a sokat szereplő publicista sajnálkozva állapította meg, hogy nagyon kevés zsidó tudás felett rendelkezik. Ugy látszik, a hitvédelmi előadások annyira kiművelték zsidó tudását, hogy már a Midrásból is mer idézni, holott egy felekezeti vezérférfit, aki évek óta ír cikkeket a zsidó lapokba, szerényen csak a „sziderli“-ből veszi idézeteit. Megjegyzem, hogy a Midrás szó nagyon divatos volt Pesten egyidőben, mikor a Szulamit táblás házak mellett ment. Ebben a darabban dalolja kérkedve a zsidó kérő, hogy „a Midrást kívülről tudom“. Sós Endre pár hét alatt olyan bámulatos gyorsan haladt előre a zsidó tudományokban, hogy már a Midrás mélységeiből ki tudott halászni egy gyöngyszemet.

Régebben megírtam, most csak megismétlem, hogy a Midrásból csak annak illik idézni, aki legalább tizezer órát fordított eredményesen a héber tanulásra. Sós Endrének azt hiszem, pár ezer órája hiányzik még a tizezerhez, s hogy mégis idéz, az mindenesetre imponáló biztosságra vall.

JÁTSSZUNK KIS SZINHÁZAT.

Irta: Mickó néni. (Dr. Csergő Hugóné.) Csergő Hugó dr. a kitűnő író felesége, aki a gyermekvilágban maga is közkedveltségnek örvendő író, „Játsszunk kis színházat” címen gyűjtötte könyvbe gyermekeknek való kis szindarabjait. Az író a mai gyermeklélek kitűnő ismerőjének bizonyul ezekben a kis jelenetekben, melyeknek témáit az iskola és a családi élet köréből veszi. Szívből fakadt, őszinte írások ezek a kis apróságok.

A képekkel illusztrált könyv olcsóságánál fogva ajándéknak is nagyon alkalmas. Kedves hangulatos előszavát Farkas Imre, a kitűnő poéta írta. A könyv ára 2.80 pengő. Kapható minden könyvkereskedésben.

KULTURDÉLUTÁN. A VIII. és IX. kerületi nőegyletek vasárnap délután sikerült kulturdélutánt rendeztek a Goldmark teremben. A nivós műsorból kiemeljük a Gyermekkórust, mely Gottschall karmester vezetésével kitűnő produkciót nyújtott. Nagy sikere volt F. Fürth Margit írónőnek, aki egy szép zsidó tárgyú novellát olvasott fel. A kulturdélután nagy sikere Rosenberg Sándor agitálásának és lelkes ügybuzgalmának újabb bizonyítéka.

A Bethlen-téri templom felavatása

Péntek este avatták fel ünnepélyes külsőségek között az újjáalakított Bethlen-téri templomot. Az újjáépítés nehéz, művészi feladat elé állította Baumhorn Lipót, az ismert templomépítész kiváló talentumát. Baumhorn ezt a feladatot fényesen oldotta meg s a bibliai Becalél méltó utódjának bizonyult ezzel az alkotással, mely az esztergomi zsinagógával megkezdett több évtizedes templomépítői pályájának új és sikeres állomását jelenti.

Az avatási ünnepélyen megjelent az egész előljáróság Stern Samu elnökkel az élén. A közönség a templom főbejáratához vonult, ahol Eppler Erzsike diszes bárszonypárnán tartotta a templom szépen cizellált kulcsait, Baumhorn műépítész vette fel a kulcsokat s néhány szó kíséretében — utalva arra, hogy ez immár a harmincadik templom, amelyet tervezett — átnyújtotta azokat Hajdu Marcell dr. elnökhelyettes, szertartásügyi előljárónak. Hajdu Marcell dr. rövid, szívbemarkoló beszéd keretében nyitotta ki a templom ajtaját:

— Megnyitom ezeket az ajtókat — mondotta — hogy azok soha többé be ne záruljanak. Legyen ez a templom az egy Isten hajléka, amely felekezetkülönbség nélkül nyitva van mindenki számára, aki szívével keresi az Istent.

A közönség ezután bevonult a diszesen újjáalakított templomba, ahol Schwarz Benjamin dr. körzeti rabbi mondott magas szárnya-

lásu avató beszédet s gyönyörű imában kérte Isten áldását a templomra, a hivekre és mindazokra, akik a templom felépítése körül érdemeket szereztek. Ezután Abrahamsohn Manó főkátor énekelt, amivel az avatási ünnep véget is ért.

Másnap, szombat este a VII. kerületi templomkörzet az új templom felavatását bankettel ünnepelte meg a Sip utcai székházban.

A banketten mintegy háromezren vettek részt, köztük a fővárosi zsidóság számos előkelősége. A halvacsora után tósztok következtek. Az első felszólaló Kovács Hermann, a VII. kerületi templomkörzet elnöke volt, aki hálijának és köszönetének adott kifejezést, hogy a hitközség vezetőségének önzetlen támogatása révén felépült végre a templom.

— Önök, tisztelt Vezetőség — mondotta — ezzel az alkotással beirták nevüket a halhatatlanság könyvébe.

Ezután sorra egymásután üdvözölte Stern Samu elnököt, Glückstahl Samu dr. elnökhelyettest, Kramer Miksát, Eppler Sándort, Baumhorn Lipót műépítészt.

Utána Stern Samu hitközségi elnök beszélt. Méltatta a templomavatásnak ünnepi jelentőségét s megragadó szavakkal fejtette ki, hogy a mai nehéz időkben a templom nem csupán az áhitat hajléka, de sok gondnak, kétségbeesésnek és szenvedésnek az enyhítője. Mégis sokan gáncoskodnak és kritizálnak. Persze azok emeltek kifogást a templomépítés ellen, akik lelkileg távol állnak a zsidóságtól, nem jótékonykodnak és begubóznak előkelő villájukba, mikor adót kellene fizetniök.

— Ezeknek a véleménye nem érdekel bennünket. Mi megyünk a magunk útján s egyrészt vigyázunk, hogy a költségvetés fel ne boruljon, másrészt olyan kulturális és szociális alkotásokat hozunk tető alá, amelyekkel feltétlenül kiérdemeljük a jövő generáció háliját.

Meleg szavakkal üdvözölte ezután a betegségéből felépült Bloch Sándort, a Bész Jiszroél egyesület kitűnő elnökét, majd annak a reményének adott kifejezést, hogy eljön az idő, mikor a zsidó felekezet más felekezetekkel egyenrangú s minden ember ebben az országban testvér lesz.

Az elnök nagyhatásu beszéde után Glückstahl Samu elnökhelyettes, az építésügyi osztály előljárója ismertette a templomépítés történetét. Elmondotta, hogy ezzel a templommal lezárult a nagy építkezések korszaka.

— Mindent megtettünk, amit megtehettünk. Erőnkön felül hoztunk áldozatokat. De büszke vagyok ezekre az áldozatokra és az árkádok kövei egy szebb, ragyogóbb jövődőről beszélnek nekem, amelyet a zsidóság munkájával és becsületes kötelesség teljesítésével meg is érdemel.

Ezután Stern Samu elnök egészségére üritette poharát s kérte az Istent, hogy a magyar zsidóság számára sokáig tartsa meg az elnököt, aki éjjel-nappal fáradhatatlanul, bölcsen és nagy koncepcióval dolgozik a hitközség javáért.

Végül Nagy Andor pénzügyi előljáró szólalt fel és anekdotázó hangon előadott, jobbnál jobb viccekkel szórakoztatta a közönséget, mely éjfél tájban a legjobb hangulatban távozott a bankettől.

Menora a székesegyházban

Pár héttel ezelőtt avatták fel ünnepélyesen a new-yorki Szent János székesegyházat. Ennek a hatalmas méretű, díszes templomnak egyik érdekessége és ékessége az a két 4—4 méter magas bronzból és aranyból készült menora, mely az oltár két oldalán áll. A menorákat Adolf Ochs, zsidó lapkiadó ajándékozta a templomnak. Ezek a világ legnagyobb menorái és az elsők, melyek egy katedrálisban találhatóak.

A menorákat Manning érsek avatta fel figyelemreméltó beszéddel. „Ez az ajándék — mondotta többek között — ugy vallási, mint történelmi szempontból szép és jelentőségteljes Kis lángjai itt a katedrálisban emlékeztetni fognak a régi idők templomának istentiszteleteire és szimbolumai lesznek az ó és az új testamentum közötti kapcsolatoknak.

Az új székesegyház lelkésze Mils H. Gates ezeket mondta: „Az ó testamentum korában a menora a világteremtés szimbóluma volt. Középső karja a szombatot jelképezte, az oldalsó karok a munka hat napját, melyeken Isten a világot teremtette. Minket a menora emlékeztetni fog mindarra, amit a zsidóságnak köszönhetünk. Így elsősorban az egyetlen Isten eszméjére, aki mindent teremtett s aki minden alkotása felett örökösök. De emlékeztetni fog arra is, hogy a zsidóság ajándékozta meg a világot a legszebb költészettel. Nincs a világirodalomban költő, aki az ó testamentum zsoltárosait, prófétáit és látnokait túlszárnyalta volna.

Egyetlen istentiszteletben és liturgiában nincs olyan fel-emelő pillanat, mint az, amikor az egész gyülekezet egy emberként feláll és kórusban mondja:

— *Hadd dicsérjük az Örökkévalót, hadd dicsőítsük őt, aki kifeszítette fölöttünk az eget és megteremtette a földet, akinek dicsősége az egekig ér, jósága szerteárad az egész világon. Ő a mi Istenünk, nincs más kivüle.*

Azután ott vannak a különböző imák, amelyeket mi is felvettünk imakönyveinkbe. Ezek az imák a menorával együtt örökké emlékeztetnek bennünket a zsidókkal szemben fennálló tartozásunkra.

„A mécs mellett”

Ez a regény folytatásokban 1909-ben jelent meg az Egyenlőség hasábjain, könyvalakban azonban csak most, az író halála után látott napvilágot. Megírása óta több mint két évtized telt el, közben annyi minden történt, mint

normálisabb időkben két évszázad alatt; jött a világháború ártatlan milliók hekatombáival, végig sepertek Európán a tróndöntő forradalmak, megindult a Változás nagy folyamata, sodrában megrögzött konvenciókat, öröknek kikiáltott értékeket, nagy garral lobogóztak izmusokat görgetve a feledés, hul-

lámsirja felé, ez a könyv azonban fennakadt a nagy rostán, nem mosta el a pusztító áradat, friss, időálló, mindig új maradt, mint minden valódi érték. Ezt elsősorban kell leszögezni Ujvári Péter könyvéről s már csak az ellentét kiélezése kedvéért is érdemes a gigászi eseményekkel, melyeknek távlatába helyeztük a regényt, mindjárt szembeállítani a regény témáját, amely egy kis, eldugott felvidéki falu zsidóinak és jesivájának életét dolgozza fel. Az ember kezébe veszi a könyvet, azzal a minden kuriózumnak kijáró, obligát érdeklődéssel, amely a jesivák világát körülbelül egy kalap alá vonja a botokud négek életével, de alig olvas el néhány oldalt, érzi, hogy varázslat alá került, amelytől nem egy könnyen szabadulhat. Az író kézen fogja az olvasót, és bevezeti egy új, ismeretlen világba, amely minden exotikussága mellett is emberi világ. Azt se lehet mondani, hogy elsülyedt világ, mert a falvakban még ma is ott él egymás mellett, egymással szemben a két zsidó generáció: a bigott, a tradíciók kínai falai mögé zárkózott, elfogultságokkal telített, csodákban hívő öregeké és a mécs mellett nagyobb világosságra szomjazó, a Talmud betürengetegén túl új tudás tisztásaira vágyó fiatalok generációja.

Az uttörés érdeme, még egy regényt se tett jóvá. A mécs mellett azonban nemcsak uttörő, hanem vérbeli, jó regény is, amely izesen tiszta és megvesztegetően könnyed stilussal párosulva győzi le az olvasó tudatalatti huzódozását a regény számára merőben idegen világával szemben. Azután fő-

lényes emberismerete, amelynek boszorkánykonyháján a derüs humor, a finom szarkazmus és a megértő szeretet elemeiből gyurja alakjait hus-vér emberekké. Végül kitűnő konstruáló képessége, amellyel nem egy főalak köré kristályosítja a cselekményt, de regénye főhősévé a két generációt, a jellegzetes figurák egész sorában megrajzolt zsidó társadalmat teszi. Livnicer bocher szerelmének és karrierjének történetével párhuzamosan halad egy egész közösség mindennapos életének a története. Egy sereg önállóan is megálló, de az egészbe művészien belekomponált, részlet — mint például az a groteszk humoru remek jelenet, amikor az éhesen nyomorgó Beer Bernátot a hitközség úgy juttatja kenyérhez, hogy hivatásos böjtölőnek teszi meg, vagy a műveltségért rajongó Flesch hadnagy berlini utazásának páratlanul hűmilliórajza, a Talmud tanulás szépségeinek költői magaslatokon járó magasztalása, az egész regényen átcsillámló harmatos élményszerűség egy Istenáldotta nagy írórt revellálnak s feledhetetlen élménynyé teszik ezt a könyvet.

Meg kell emlékeznünk még Ujvári László és Imréről, a regényt ők adták ki (nem pedig az IMIT., amelynek elsősorban lett volna kötelessége!) s készülnek még kiadni néhány posthumus művet, amelyek egy sokat szenvedett és méltatlanul mellőzött, kivételes nagy író emlékének szolgálnak majd fényes elégtételt.

Vér Andor.

Szerkesztésért és kiadásért felel:

Dr. KENÉZ-KURLANDER EDE.

Neufeld Zoltán (Pannonia) nyomda
Budapest. VII., Rombach ucca 8.